

HATÂYÎ DİVANI (İnceleme-Metin)

Semire ARSLAN

Kitabe Yayınları: 89

HATÂYÎ DİVANI
(İnceleme-Metin)

Semire ARSLAN

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Mayıs 2024

ISBN: 978-625-98240-0-0

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

HATÂYÎ DİVANI (İnceleme-Metin)

Semire ARSLAN

Ankara 2024

Semire ARSLAN

Erzurum doğumludur. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi mezunudur. Lisans eğitimini Türk İslam edebiyatı alanında “*Şeyh Gâlib Divanı’nda Gönül*” başlıklı teziyle tamamladı. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında yine Türk İslam edebiyatı alanında “*Hatâyî Divanı (İnceleme-Metin)*” başlıklı teziyle yüksek lisans eğitimini tamamladı. “Hatâyî Divanı’nda Zâhid” başlıklı makalesi, akademik, uluslararası, hakemli bir dergi olan *Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*’nde yayımlandı. Klasik edebiyat hayranı, hakikat yolunda kadim kültürün kılavuzluğunu esas alan ve bu yolda düşe kalka ilerlemeye çalışan bir fânî.. Vesselam..

ÖN SÖZ

Alevî-Bektâşî edebiyatının yedi ulu ozanından biri olarak görülen Şah İsmâil Hatâyî, 16.yy. Türk edebiyatı şairlerinin en önemlilerinden biridir. Aynı zamanda Safevî Devleti'nin kurucusu ve ilk hükümdarıdır. Çağdaşları tarafından “sâhib-i seyf ü kalem” diye tavsif edilen Hatâyî, otuz yedi yıl süren kısacık dünya hayatına birçok savaşla beraber, ölümsüz eserler sığdırmıştır. Oldukça genç yaşta kaleme almış olduğu bu eserler, şairin hem klasik edebiyata hem de tasavvufa vukûfunun tezâhürü olan bir derinlik arz etmektedir.

16.yy.'da Osmanlı-Safevî ilişkilerindeki gerginlik sebebiyle tezkirelerin birçoğunda kendisine yer verilmemesine rağmen, Azerbaycan ve İran'da şöhret bulmuştur. Arapça ve Farsçaya hâkim olmakla birlikte, eserlerini özellikle Türkçe yazmıştır. Hükümdarı olduğu Safevî Devleti sınırları içerisinde Türkçeyi resmi dil ilan etmiştir. Dolayısıyla, Şah İsmâil Hatâyî, edebî şahsiyeti ve ortaya koyduğu eserler sebebiyle Türk İslam edebiyatı açısından büyük bir öneme sahiptir.

Türk siyasî tarihinde önemli bir yere sahip olan Hatâyî'nin siyasî kimliği, edebî kimliğini gölgede bırakmıştır. Kendisinden bahseden kitaplar ve konu olduğu çalışmalar, genellikle onun siyasî kimliğini ve tarih sahnesindeki rolünü ele almaktadır. Adının geçtiği şuarâ tezkirelerinde dahi siyasî hayatına dair ayrıntılı bilgiler verilirken, şairliği hakkında verilen bilgiler bir kaç cümleyi geçmemektedir.

Bu çalışma, şairin siyasî kimliğinin gölgesinde kalmış olan edebî kimliğini ön plana çıkarmayı amaçlamaktadır. Şairin edebî kimliği ortaya konulurken, daha evvel divanına dair yapılan çalışmalarda değinilmeyen, edebî şahsiyetinin önemli bir parçası olan dinî ve tasavvufi kimliği incelenerek Hatâyî'nin Türk İslam edebiyatındaki yerinin belirginleşmesi hedeflenmektedir.

Çalışma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, şairin hayatı, eserleri ve edebî kimliğine dair bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde, divanda geçen dinî ve tasavvufî konular konular işlenmiştir. İkinci bölümde ise, divan nüshalarının tavsifi ve divan metni oluşturulurken izlenen yol hakkında bilgi verilmiş ve akabinde, divanın dört nüshası karşılaştırılarak oluşturulan tenkitli metin verilmiştir. Ayrıca, Hatâyî Divanı'na ait bir tane de mecmua incelenmiş, fakat tenkitli divan metnine dâhil edilmemiştir.

Bu eser, yüksek lisans tezimin kitap haline dönüştürülmüş biçimidir. Uzun ve meşakkatli bir sürecin ürünü olan bu çalışmada bana rehberlik eden, yardım ve desteğini esirgemeyen değerli hocam, Prof. Dr. Alim Yıldız'a şükranlarımı sunarım.

Ayrıca, çalışmaya katkılarını sunan hocalarım Doç. Dr. Yusuf Yıldırım ve Dr Öğretim üyesi Ali İhsan Akçay'a, yurtdışında bulunan nüshalara ulaşmam konusunda bana yardımcı olmasına ilaveten, çalışma süresince her takıldığım yerde, akademik yöntemler hususunda bana yol gösteren Dr. Araştırma Görevlisi Muhammed Emin Demirdağ'a, divan metninin son kontrollerini yaparken zaman zaman bana destek olan Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni Yaşar Abanus'a teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışması sürecinde yorgunluğumun tâkâtime galebe çaldığı zamanlarda, motive edici konuşmalarıyla yeniden bismillah dememe yardımcı olan manevî ablam Prof. Dr. Leyla Karaca'ya, şehir dışından türlü zorluklarla yürüttüğüm bu süreçte, manevî desteklerine ilaveten, prosedüre dair her türlü evrak ve teslim işlerinde bana yardımcı olan kıymetli Sivaslı dostlarım Dr. Tuğba Bozkaya, Dr. Öğretim Görevlisi Kifayet Erdem, Uzm. Ayşegül Gözeri, Kkö. Kader Sukan, Kkö. Hatice Kübra Aslan, Kkö. Nazife Çınar ve Mehtap Akkaya, Sivas'a her gittiğimde bana en güzel çalışma ortamını hazırlayan Songül İnce ve Ayşe Sukesici, zaman zaman yaptığımız istişarelerle bana destek olan dostlarım Dr. Filiz Orhan Pınar Özgür ve Ümmühan Uzun başta olmak üzere,

isimleri ve muhabbetleri kalbimde mahfuz, memleketin her bir şehirden dualarıyla bana güç veren tüm dostlarıma, öğrencilerime ve çalışma arkadaşlarıma sevgi ve minnetlerimi sunarım.

Ve son olarak, bu çalışmanın cefasını en çok çeken kişi olan, duaları ve varlığıyla bana güç veren anneciğim başta olmak üzere, sevgili ailemin her bir ferdine sonsuz sevgi ve şükranlarımı sunarım.

Semire ARSLAN

Mayıs 2024

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	5
KISALTMALAR DİZİNİ	11
GİRİŞ	13
HATÂYÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ	13
A. Hayatı	13
1. Doğumu, Adı ve Mahlası	15
2. Ailesi ve Soyu	16
3. Öğrenimi	17
4. Vefâtı	18
5. Edebî Şahsiyeti	19
B. Eserleri	22
1. Dehnâme	22
2. Nasihatnâme	23
3. Divan	25
BİRİNCİ BÖLÜM	
HATÂYÎ DİVANI'NDA DİN VE TASAVVUF	29
1.1. Din	29
1.1.1. Allah	30
1.1.2. Melekler	36
1.1.3. Kitaplar	37
1.1.4. Süreler	39
1.1.5. Âyetler	40
1.1.6. Hadisler	44
1.1.7. Peygamberler	46
1.1.8. Dört Halife	59
1.1.9. Ehl-i Beyt ve On iki İmam	62
1.1.10. Âhîret ve İlgili Kavramlar	65
1.1.11. İbadetler	69
1.2. Tasavvuf	72
1.2.1. Tasavvuf İlgili Kavramlar	72
1.2.2. Bazı Mutasavvıflar ve Ozanlar	85

İKİNCİ BÖLÜM

NÜSHALARIN TAVSİFİ VE METNİN OLUŞTURULMASINDA İZLENEN YOL-----	89
2.1. Nüshaların Tavsifi -----	89
2.2. Divan Metninin Oluşturulmasında İzlenen Yol -----	90
DİVAN METNİ-----	93
SONUÇ-----	439
KAYNAKÇA-----	441
EKLER-----	447

KISALTMALAR DİZİNİ

AN.	: Atatürk Kitaplığı Nüshası
b.	: bin
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
ktp.	: Kütüphane
KN.	: Kahire Nüshası
MN.	: Millet Kütüphanesi Nüshası
Md.	: Madde
İN.	: İnan Nüshası
s.	: Sayfa
Nr.	: Numara
Örn.	: Örnek
Trc	: Tercüme
vr.	: Varak
yy.	: Yüzyıl
yk.	: Yaprak